

Bezpieczeństwo energetyczne a bezpieczeństwo socjalne

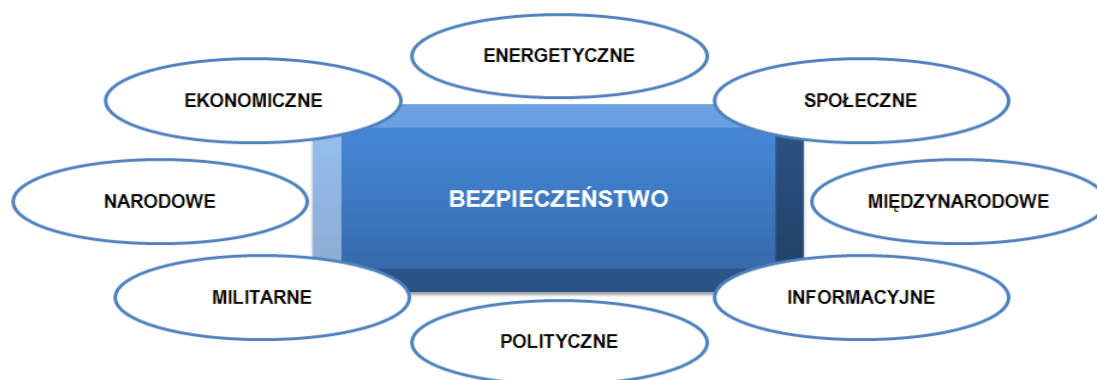
Autor: Bogusław Jagusiak - Wojskowa Akademia Techniczna

("Energia Gigawat" - październik 2015)

Naturalnym czynnikiem bytu i fundamentalnych celów jednostek ludzkich, grup społecznych, narodów i poszczególnych państw jest zapewnienie bezpieczeństwa nie tylko na płaszczyźnie politycznej, militarnej czy socjalnej ale również energetycznej. Jest to szczególnie istotne w kontekście zmian zachodzących w światowej gospodarce związanych z dążeniem do wzrostu poziomu życia obywateli i zagwarantowaniem jego wysokiej jakości obecnym i przyszłym pokoleniom. Bezpieczeństwo i związany z nim rozwój to dwa podstawowe wymiary istnienia jednostek i całych społeczności zorganizowanych w państwie. Generalnie można stwierdzić, że zmiany formy państwa były uwarunkowane i zależne od czynników, których występowanie i dostępność związana była nie tylko z ogólną sytuacją związaną z położeniem geograficznym, dziedzictwem kulturowym i historycznym danego narodu ale także z sytuacją międzynarodową związaną z zachodzącymi procesami integracji i globalizacji. Teoretyczne rozważania nad wielością definicji bezpieczeństwa danego podmiotu sprowadzają się do stwierdzenia, że treścią jego jest zapewnienie możliwości przetrwania (egzystencji) i swobody realizacji własnych interesów poprzez wykorzystywanie szans, stawiania czoła wyzwaniom, redukcję ryzyka oraz przeciwstawianie się wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla podmiotu i jego interesów. Bezpieczeństwo przejawia się we wszystkich dziedzinach aktywności danego podmiotu. Możemy więc wyodrębnić takie dziedziny bezpieczeństwa jak: bezpieczeństwo ekonomiczne, energetyczne, społeczne, militarne, publiczne, ekologiczne, informacyjne, wewnętrzne czy zewnętrzne.

Wiele uwagi poświęca się współcześnie narzędziom prowadzącym do minimalizacji zagrożeń dla państwa oraz jego obywateli i poszukuje równowagi sił w budowaniu trwałych relacji w perspektywie zachodzących procesów integracji i globalizacji. W procesach tych rola oraz zadania państwa ulegają zmianom. Wraz z pogłębianiem się procesów integracji i globalizacji oraz zachodzącej konkurencji między krajami wysoko rozwiniętymi coraz większego znaczenia nabiera współzawodnictwo między tymi państwami. W obliczu postępującego procesu integracji europejskiej państwo narodowe ulega poważnym przemianom. Dotyczą one możliwości utraty funkcji kontrolnych gdyż nie może ono już samo w sobie w pełni chronić swoich obywateli przed efektami decyzji instytucji zewnętrznych. Z drugiej strony rosnący deficyt legitymizowania procesu decyzyjnego przebiegającego poza państwem generuje decyzje, które stają się obowiązujące w państwie. Integracja to proces internacjonalizacji, w którym występuje silny akcent polityczny, świadomy gdyż uzależniony jest od woli państwa narodowego. W procesie tym państwo może świadomie uczestniczyć bądź nie. Globalizacja natomiast sprowadza się do powstania złożonej sieci wzajemnych powiązań, które sprowadzają się do podejmowania decyzji w miejscach znacznie od nas oddalonych.

Schemat nr 1: Dziedziny bezpieczeństwa

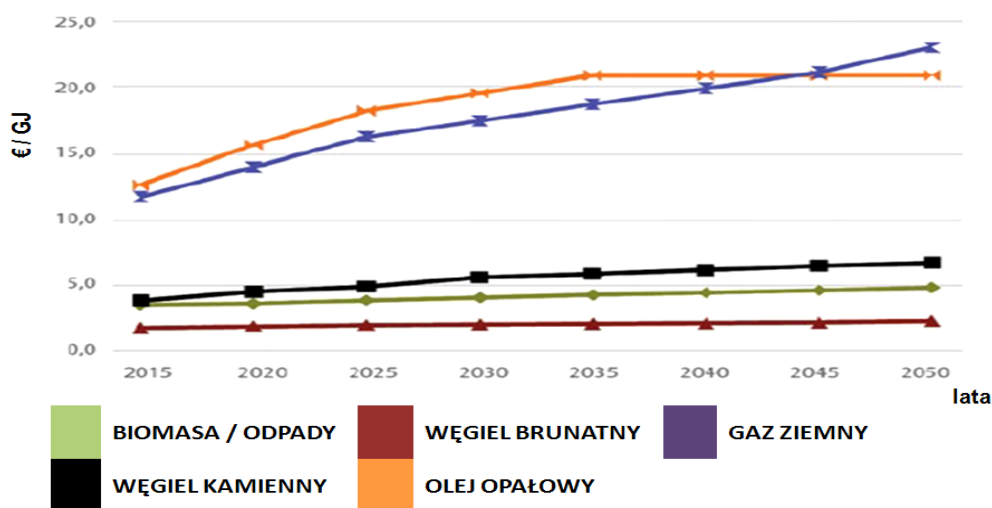

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja* [w:] *Polityczno-strategiczne aspekty bezpieczeństwa*, II-2011/18, s. 23

Zachodzące procesy społeczne i ekonomiczne, które nie przebiegają równocześnie oraz jednakowo dynamicznie prowadzą do wielu zmian i konieczności poniesienia z tego tytułu ogromnych nakładów finansowych. Zapewnienie obywatelom potrzeb bezpieczeństwa energetycznego gwarantuje sprawne funkcjonowanie gospodarki oraz społeczeństwa. System zapotrzebowania i zapewnienia obywatelom energii sprawia, że surowce energetyczne i paliwa pozostają systemem o szczególnym znaczeniu dla funkcjonowania państwa. Szczególne zainteresowanie na początku XXI wieku wzbudza bezpieczeństwo energetyczne. Próbuąc zdefiniować ten rodzaj bezpieczeństwa należy wyjść z definicji bezpieczeństwa ekonomicznego, ponieważ energetyka stanowi jeden z elementów składowych ekonomii. Stosunki społeczno-ekonomiczne, które wyrażają się we wzajemnych zależnościach między ludźmi w dziedzinie posiadania własności i wytwarzania rzeczy oraz podziału dóbr posiadają podstawowe znaczenie nie tylko dla typu państwa ale wskazują na podmioty własności, relacje między posiadaczami własności wytwórcami rzeczy oraz zasadami podziału dóbr. Prawo polskie definiuje bezpieczeństwo energetyczne jako „stan gospodarki umożliwiający pokrycie bieżącego i perspektywicznego zapotrzebowania odbiorców na paliwa i energię w sposób technicznie i ekonomicznie uzasadniony, przy zachowaniu wymagań ochrony środowiska”. Energia i surowce energetyczne są produktami strategicznymi mającymi istotny wpływ na poprawne funkcjonowanie państwa. Determinują one do działania nie tylko w aspekcie gospodarczym, ekonomicznym, politycznym ale również społecznym. Naturalne źródła energii pierwotnej, do których należą posiadane zasoby węgla kamiennego i brunatnego w Polsce oraz rozwinięty sektor ich wydobycia decydują o wysokim udziale tych paliw w produkcji energii elektrycznej stanowiąc jednocześnie o wysokiej niezależności energetycznej kraju. Wysoki udział tych paliw wykorzystywany w produkcji energii elektrycznej sprawia, że sektor ten stanowi ponad 85% mocy w Krajowym Systemie Elektroenergetycznym (KSE). System ten posiada kluczowe znaczenie dla funkcjonowania państwa i życia jego obywateli. Dlatego też, musi spełniać szereg wymagań technicznych zapewniających bezpieczeństwo użytkowania oraz wymaganą jakość i niezawodność dostawy energii elektrycznej zapewniając tym samym racjonalność gospodarczą, która oznacza minimum nakładów inwestycyjnych i eksploatacyjnych. Elastyczność systemu

elektroenergetycznego powinna z łatwością przystosować się do zmieniających warunków odbioru, a w szczególności rosnącego zapotrzebowania na energię elektryczną. Obok węgla w bilansie tym swój udział mają gaz ziemny i energetyka odnawialna.

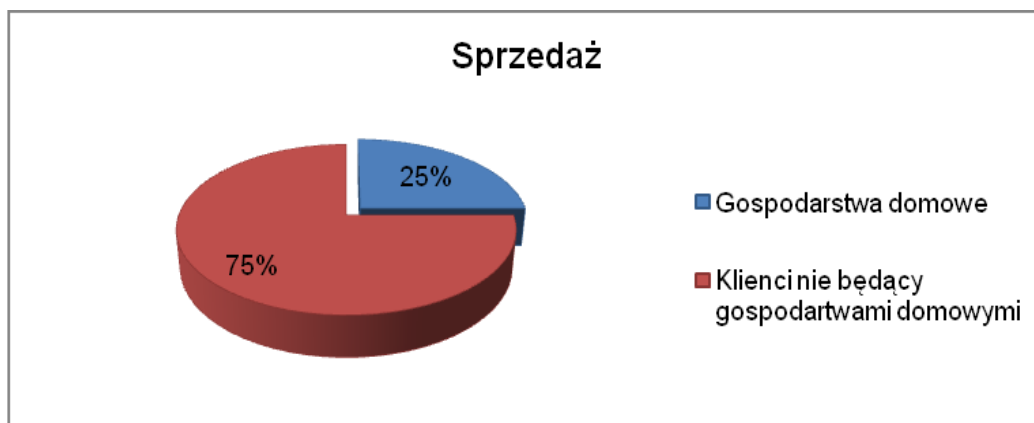
Rysunek nr 1: Prognoza wzrostu cen paliw do 2050 roku. Ceny stałe w euro z 2010 r.

Źródło: Opracowanie na podstawie: *Rewolucja energetyczna dla Polski. Scenariusz zaopatrzenia Polski w czyste nośniki energii w perspektywie długookresowej*, Wyd. Fundacja Greenpeace Polska, Warszawa 2013, s. 16.

Do prawidłowego i zrównoważonego rozwoju gospodarki niezbędny jest stabilny i stały dostęp do źródeł i nośników energii. Zachowanie wysokiego poziomu bezpieczeństwa energetycznego oraz możliwości do jego dostępu stanowią z jednej strony obowiązek państwa z drugiej posiadają duży wpływ na efektywność i sprawność jego gospodarki. Zagadnienie to podlega procesowi ciągłej ewolucji i związane jest z przeobrażaniem się rynków nośników energetycznych zmierzające do pełnego otwarcia i konkurencji na rynkach paliw i energii. Liberalizacja rynków nośników energii w Polsce oraz nieuchronnie postępujący proces łączenia rynków w ramach Unii Europejskiej a także potencjalna internacjonalizacja kosztów bezpieczeństwa energetycznego prowadzą do konieczności rewizji podejścia do bezpieczeństwa energetycznego. Głównymi odbiorcami energii elektrycznej w Polsce są klienci kupujący energię na potrzeby prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej. Gospodarstwa domowe, do których zalicza się wszystkich klientów kupujących energię na cele komunalno-bytowe stanowią 25% odbiorców.

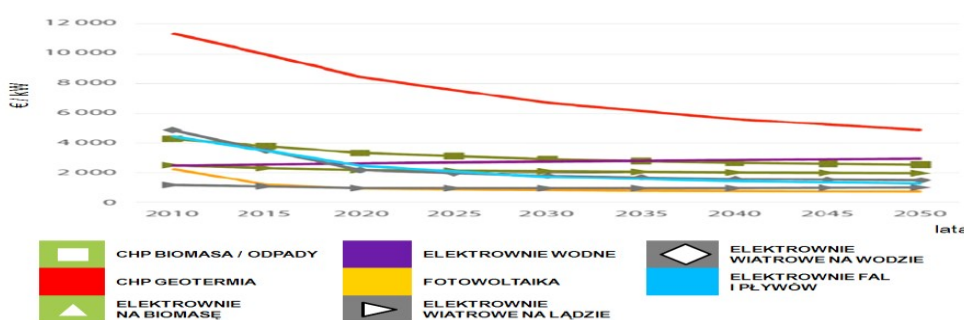
Schemat nr 2: Podział energii kupowanej przez klientów na polskim rynku energii elektrycznej

Źródło: Opracowanie na podstawie: Narodowy Program Ochrony Infrastruktury Krytycznej Załącznik 1. *Charakterystyka systemów infrastruktury krytycznej*. Rządowe Centrum Bezpieczeństwa. Warszawa 2013, s.12.

Przyszłość energetyki od wielu lat stanowi jeden z najważniejszych problemów i występuje zarówno w polityce krajowej jak i światowej. Występujący kryzys naftowy z lat 70. XX wieku pokazał, że występuje zależność między strategicznymi elementami polityki bezpieczeństwa państwa a uzależnieniem od importu surowców energetycznych. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego pozostaje niezwykle ważne dla funkcjonowania współczesnych gospodarek i społeczeństw. W światowym systemie energetycznym bezpieczeństwo energetyczne staje się na nowo ważnym problemem polityczno-gospodarczym oraz społecznym każdego państwa.

Rysunek nr 2: Spadek wysokości jednostkowych nakładów inwestycyjnych dla technologii odnawialnych wytwarzających energię elektryczną w cenach stałych w euro z 2010 r.

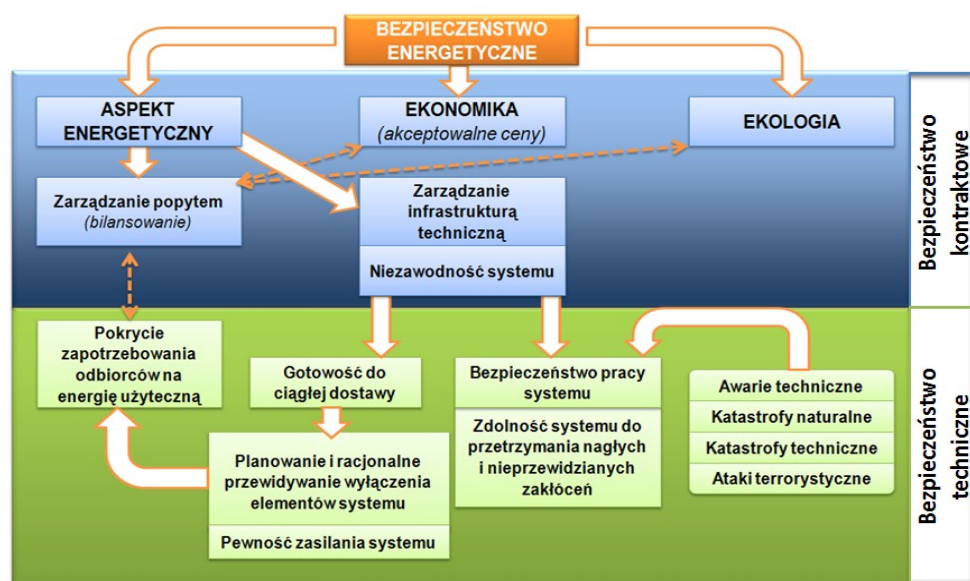

Źródło: Opracowanie na podstawie: *Rewolucja energetyczna dla Polski. Scenariusz zaopatrzenia Polski w czyste nośniki energii w perspektywie długookresowej*, Wyd. Fundacja Greenpeace Polska. Warszawa 2013, s. 17.

Z punktu widzenia konsumenta czyli podmiotu społecznego bezpieczeństwo energetyczne to możliwość powszechnego korzystania rozumiana w aspektach: poziomu cen oraz gwarancji niezawodności dostaw. Bezpieczeństwo energetyczne zależy także od wielu czynników takich jak np: wielkości i zróżnicowania krajowej bazy paliwowej, stopnia

dywersyfikacji oraz wykorzystania krajowych i zagranicznych źródeł zaopatrzenia w surowce energetyczne, możliwości magazynowania paliw, rozwoju krajowych i międzynarodowych połączeń systemów energetycznych czy wewnętrznej i międzynarodowej polityki gospodarczej. Współczesne znaczenie surowców energetycznych ciągle wzrasta, a państwa dążą do zagwarantowania sobie do nich dostępu, który zapewni im brak zagrożeń związanych z przerwaniem dostaw tych surowców. Realizując taką politykę energetyczną państwo powinno zapewnić dywersyfikację dostaw nośników energii, zwiększyć wydobywanie krajowe, poszukiwać nowych złóż surowcowych czy inwestować w alternatywne źródła energii. Pesymistycznie można stwierdzić, że bezpieczeństwo energetyczne Polski nie istnieje. Brak jest inwestycji w rozwój połączeń z sieciami energetycznymi innych krajów widoczny w rozwoju energetyki rozproszonej czy węglowej oraz w sieciach przesyłowych wewnątrz kraju (gazowe, elektryczne). Nowa Polityka Energetyczna (NPE) powinna opierać się o aktualne prognozy i trendy rozwojowe UE i świata. Jako element realizacji wizji rozwoju gospodarczego państwa powinna realizować cele społeczne takie jak: bezpieczeństwo socjalne czy politykę zatrudnienia. Działania takie powinny wygenerować jednolite centrum zarządzania całokształtem polityki energetycznej państwa.

Rysunek nr 3: Zarządzanie bezpieczeństwem energetycznym

Źródło: Opracowanie na podstawie: Ministerstwo Gospodarki i Pracy. *Doktryna zarządzania bezpieczeństwem energetycznym (projekt)*. Warszawa, maj 2004 r.

Wyrażane przez ekspertów, publicystów i polityków opinie dotyczące zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego kraju powinny podejmować tę problematykę o wiele szerzej. Pamiętać bowiem trzeba, że nie pomniejszając wagi dywersyfikacji źródeł ropy i gazu ziemnego, bezpieczeństwo energetyczne państwa powinno zmierzać w kierunku dostępności do różnych nośników energii w zapewnieniu ciągłości ich dostaw, dobrze rozwiniętej infrastruktury do odbioru nośników energii od zewnętrznych dostawców i ich przerobu. Infrastruktura zapewniająca odbiór nośników z różnych kierunków połączona z

dywersyfikacją rodzajów energii oraz dopasowanie tych cech do potrzeb gospodarki narodowej powinny stać się głównymi determinantami bezpieczeństwa energetycznego. Jest to proces, który nie da się zrealizować szybko ponieważ inwestycje w energetyce wymuszają długotrwały cykl tworzenia długookresowej strategii bezpieczeństwa energetycznego. Kluczowe znaczenie dla polityki energetycznej państwa posiada struktura własnościowa inwestorów. Prywatne firmy są bardziej efektywne od firm państwowych jednak kierują się dużo większym zakresem maksymalizacji zysków, kosztem wyłamania się z rygoru działania realizowanej w ramach polityki energetycznej państwa. Z drugiej jednak strony podejmowane inwestycje wymagają dysponowania znaczącym kapitałem oraz możliwościami kredytowymi umożliwiającymi finansowanie inwestycji. Tutaj znaczący wpływ posiada państwo, które staje się gwarantem kontraktów wypracowując w tym zakresie odpowiednie narzędzia oddziaływania. Związane jest to z troską sektora energetycznego o zapewnienie dostatecznych ilości energii w najbliższych latach. Od kilku lat działania te zmierzają do określenia nowego modelu mixu energetycznego, który zapewni trwale dostawy energii dla wszystkich odbiorców z zapewnieniem, że energia ta będzie tania i produkowana w sposób uwzględniający ochronę środowiska.

Współczesne państwo ulega dynamicznej ewolucji, w której zasadnicze pytanie dotyczy jego roli jako regulatora procesów społeczno-gospodarczych w kontekście zmieniającej się pozycji państw narodowych ale również nowych wyzwań wpisanych w katalog jego funkcji. To właśnie bezpieczeństwo energetyczne wpisane w katalog nowych jego funkcji w połączeniu z bezpieczeństwem społecznym popiera wielowarstwowe jego podejście zachowując jego realistyczny paradygmat, który znacznie rozszerza ujęcie tego pojęcia. Kwestią zasadniczą niezbędną dla jakości życia ludzi i funkcjonowania gospodarki są stabilne niczym nie zakłócone dostawy energii. Stanowi to podstawowy kierunek polityki państwa w tym obszarze. Tworząc pewnego rodzaju pomost oraz zależność między bezpieczeństwem energetycznym a możliwością jego zaspokajania w społeczeństwie wydaje się wskazane i konieczne prowadzenie skoordynowanych działań w tych obszarach. Stanowiąc to będzie jednocześnie impuls do bardziej efektywnej i racjonalnie prowadzonej polityki w obu obszarach tak aby wykorzystać efekt synergii i zapewnić spójność podejmowanych działań. Zasadne więc wydaje się ukazanie obszarów energetyki i bezpieczeństwa społecznego, które posiadają szereg punktów stycznych, chociaż część z tych zagadnień jest charakterystyczna tylko dla jednego z nich. Istotnym zadaniem pozostanie więc zintegrowanie polityki bezpieczeństwa energetycznego i bezpieczeństwa społecznego tam gdzie aspekty te przenikają się w dostrzegalny sposób. Pozwoli to wytyczyć kierunki w jakich powinna rozwijać się branża energetyczna oraz wskaże priorytety społeczne.

Sektor energetyki stoi przed ogromnymi wyzwaniami stając się podatny na szereg wielowymiarowych uwarunkowań. Wynikają one m.in. z zaostrzenia regulacji klimatycznych, ograniczenia zasobów energetycznych, rozwoju mechanizmów wspierających energetykę odnawialną, niestabilnością cen paliw czy trudnościami z dokonaniem ich prognozy. Zachodzące zmiany w ostatnich dziesięcioleciach zarówno te występujące na arenie międzynarodowej jak i poszczególnych państw na przełomie lat 80. i 90. XX w., i związanej z tym ewolucji postrzegania coraz to nowych zagrożeń znacznie większe znaczenie

zaczęły przywiązywać do pozamilitarnych płaszczyzn postrzegania bezpieczeństwa. Pojawiające się coraz częściej kryzysy naftowe lat 70. XX w., ukazały bezpieczeństwo energetyczne jako jeden z głównych tematów do dyskusji o bezpieczeństwie narodowym państwa. Poszczególne państwa europejskie w coraz większym stopniu stają się zależne od zewnętrznych dostawców coraz droższej ropy i gazu. Postrzeganie kwestii bezpieczeństwa dostaw energii może być rozpatrywane w zależności od czynników mających decydujący wpływ na jego znaczenie. Inaczej jest definiowana kwestia krótkoterminowego wstrzymania dostaw nośników energii przez głównych producentów inaczej jest to rozpatrywane w ujęciu długoterminowym np. kwestie wyczerpania się zasobów surowców energetycznych. Różnie też rozpatrywane i definiowane może być bezpieczeństwo energetyczne w aspekcie wykorzystywanych instrumentów mających na celu jego zapewnienie z punktu widzenia polityki i biznesu. W literaturze przedmiotu zamiennie używa się pojęcia bezpieczeństwo energetyczne lub bezpieczeństwo dostaw energii. W obu jednak przypadkach głównym celem tego rodzaju bezpieczeństwa pozostaje dostępność energii w każdym czasie, w różnych formach w wystarczającej ilości oraz rozsądnej cenie możliwej do zapłacenia.

Bezpieczeństwo energetyczne wynika z ekonomicznych tendencji rozwojowych współczesnego świata i wpływa na kształt instytucji państwa i jego obywateli. Bezpieczeństwo energetyczne stanowi jedną z kluczowych sfer, które dotyczą z jednej strony bezpieczeństwa narodowego państwa z drugiej stanowią o jego rozwoju gospodarczym. Ukazując jego istotę i uwarunkowania można stwierdzić, że bezpieczeństwo energetyczne jest stanem braku zagrożenia przerwania dostaw paliw i energii. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego jest to taki stan gospodarki, który umożliwia pokrycie bieżącego i perspektywicznego zapotrzebowania odbiorców na paliwa i energię w sposób technicznie i ekonomicznie uzasadniony, przy minimalizacji negatywnego oddziaływania sektora energii na środowisko i warunki życia społecznego.

Współczesne państwo realizując cele polityki energetycznej będące jednocześnie warunkiem rozwoju gospodarczego kraju i dobrobytu społeczeństwa. Kluczową rolę w codziennym życiu każdego obywatela stanowią zagrożenia związane z dostawami paliw płynnych, gazu ziemnego i energii elektrycznej. Coraz częściej realizuje się je również na płaszczyźnie ponadnarodowej. Wobec obecnych trendów europeizacji polityki energetycznej szczególne znaczenie nabrało wykorzystywanie wszelkich dostępnych technologii z równoległym podnoszeniem jego poziomu i jednoczesnym obniżaniem emisji zanieczyszczeń zachowując efektywność ekonomiczną. Istotne wydaje się także ciągłe monitorowanie stanu bezpieczeństwa energetycznego, które przeprowadzane na podstawie obiektywnych i mierzalnych kryteriów porównywalnych w czasie zmierzać powinno do rzetelnych i kompleksowych analiz służących decydom do tworzenia i modyfikowania strategii polityki energetycznej. Współcześnie znaczenie surowców energetycznych systematycznie wzrasta a państwa dążą do jego zapewnienia i dostępu w takim stopniu, który w pełni zapewni brak zagrożenia związany z przerwaniem dostaw tych surowców. W efekcie stan taki może jedynie zapewnić dywersyfikacja dostaw nośników energii, zwiększania wydobywania krajowego, poszukiwanie i eksploatacja nowych złóż surowców oraz inwestycje w alternatywnie odnawialne źródła energii. Działania te wymuszane są przez coraz większe

tempo rozwoju gospodarek światowych, a tym samym zwiększające się zapotrzebowanie na energię. Wzrost inwestycji służący wykorzystywaniu odnawialnych źródeł energii, w tym biopaliw, skutkuje większym uniezależnieniem się państwa od dostaw energii z importu szczególnie ropy naftowej, gazu ziemnego, węgla kamiennego czy brunatnego, które pozostają ciągle tradycyjnym paliwem energetycznym.

Istniejące plany inwestycyjne, które oparte są głównie na energetyce opartej na węglu zapewniają możliwość powstania w latach 2016-2023 dużej nadwyżki mocy dyspozycyjnej w systemie. Sytuacja taka jednak może nie zapewnić bezpieczeństwa dostaw z uwagi na niedostosowanie inwestycji do wymagań ekologicznych. Dominacja źródeł węglowych bez technologii CCS (ang. *Carbon Capture and Storage*) nie poprawi warunków realizacji polityki państwa w zakresie osiągnięcia celów 3x20%. Komisja Europejska przygotowując Pakiet 3x20 dokonała analizy obecnej sytuacji i możliwych scenariuszy jej poprawy stojąc na stanowisku, że Unia Europejska potrzebuje samowystarczalności energetycznej. Nie jest to jednak możliwe ze względu na niewielkie zasoby surowców w Europie. Pakiet 3x20 zakłada, że do 2020 roku nastąpi redukcja emisji gazów cieplarnianych o 20% przy jednoczesnym wzroście efektywności energetycznej o 20% oraz udziale Odnawialnych Źródeł Energii (OZE) w ogólnej produkcji energii na poziomie 20%. Nowe podejście do bezpieczeństwa energetycznego zjednoczonej Europy mają otworzyć OZE, które pozwolą krajom członkowskim zmniejszyć poziom zależności od zewnętrznych dostawców. Do głównych celów polityki energetycznej w obszarze OZE możemy zaliczyć:

- wzrost udziału odnawialnych źródeł energii w finalnym zużyciu energii co najmniej do poziomu 15% w 2020 roku oraz dalszy wzrost tego wskaźnika w latach następnych;
- osiągnięcie w 2020 roku 10% udziału biopaliw w rynku paliw transportowych, oraz zwiększenie wykorzystania biopaliw II generacji;
- ochronę lasów przed nadmiernym eksploatowaniem, w celu pozyskiwania biomasy oraz zrównoważone wykorzystanie obszarów rolniczych na cele OZE, w tym biopaliw, tak aby nie doprowadzić do konkurencji pomiędzy energetyką odnawialną i rolnictwem oraz zachować różnorodność biologiczną;
- zwiększenie stopnia dywersyfikacji źródeł dostaw oraz stworzenie optymalnych warunków do rozwoju energetyki rozproszonej opartej na lokalnie dostępnych surowcach.

Branża związana z produkcją energii ze źródeł odnawialnych pozostaje jedną z najbardziej dynamicznie rozwijających się gałęzi gospodarki. Sektor tak zwanej „zielonej energii” tworzy znacznie więcej miejsc pracy niż energetyka węglowa czy jądrowa a dynamiczny rozwój źródeł odnawialnych wspierany przez nowe technologie powoduje zmniejszające zużycie energii. Energetyka odnawialna tworzy najwięcej miejsc pracy rozłożonych równomiernie na obszarze całego kraju. Ukazując scenariusz **referencyjny**

(REF) dotyczący liczby miejsc pracy w sektorze OZE można stwierdzić, że zmniejszy się on z powodu wyhamowania tempa inwestowania w nowe moce wytwórcze po 2020r. Pozostaną tylko te miejsca pracy, które związane są z eksploatacją istniejących już urządzeń. Zmniejszy się również liczba zatrudnionych w sektorze górnictwa oraz wydobywania węgla kamiennego i brunatnego (z poziomu 12 tys. do 79 tys.). Realizując natomiast scenariusz **alternatywny** (ALT) można stwierdzić, że już w roku 2030 branża OZE będzie mogła pochwalić się ponad 100 tys. miejsc pracy co stanowić będzie 63% miejsc pracy w sektorze produkcji energii elektrycznej i ciepła.

Poprawa efektywności energetycznej jest najkorzystniejszym działaniem również w aspekcie społecznym ponieważ stanowi wypełnienie konstytucyjnego zapisu o zrównoważonym rozwoju kraju. Zakłada się prognostycznie, że inwestycje w odnawialne źródła energii (OZE) doprowadzą w niedalekiej przyszłości do obniżenia cen energii dla obywateli i pozwolą przyspieszyć wzrost gospodarczy. Już w roku 2030 ponad 50% energii elektrycznej może być w Polsce produkowane ze źródeł odnawialnych.

Zapewnienie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa energetycznego związane jest z problemami dywersyfikacji źródeł pozyskiwania energii. To dywersyfikacja dostaw energii (stopień zróżnicowania, niezależności źródeł) lub nośników energii do kraju jest nieodłącznie związana z problemem bezpieczeństwa energetycznego państwa. Zasadne wydaje się także stwierdzenie, że stosowanie dywersyfikacji źródeł energii oraz geograficznych kierunków dostaw przyczynia się do zwiększenia tego rodzaju bezpieczeństwa.

Problem zabezpieczenia bezpieczeństwa energetycznego związany jest ściśle ze stabilnością sytuacji wewnętrznej każdego państwa szczególnie w aspekcie społecznym. Bezpieczeństwo społeczne w ostatnim czasie spotyka się z dużym zainteresowaniem specjalistów z zakresu szeroko pojmowanego bezpieczeństwa narodowego. Utożsamiane jest ono z warunkami umożliwiającymi trwanie, przetrwanie oraz rozwój społeczeństwa i tworzących go jednostek i zbiorowości ludzkich. Zasadne więc wydaje się definiowanie go jako stan społeczeństwa zapewniający nie trwanie oraz przetrwanie narodu ale również jego rozwój. Współcześnie zachodzące procesy internacjonalizacji problemów bezpieczeństwa socjalnego związane są z kilkoma ważnymi czynnikami. Pierwszym z nich jest postępująca globalizacji i integracja europejska. W procesach tych występuje zjawisko formalnego umiędzynarodowienia spraw społecznych, które z kolei implikują i bezpośrednio rzutują na życie społeczne. Postępujący proces uprzemysłowienia i urbanizacji wymaga od państwa dostosowania swoich struktur i zasad działania do społeczeństwa takim jakim jest ono realnie w danym czasie. Dotyczy to również zapewnienia sobie bezpieczeństwa energetycznego czyli w szczególności:

- solidnej wiedzy dzięki, której będzie możliwe trafne i długookresowe przewidywanie kierunków rozwoju w dziedzinie surowców i technologii energetycznych;
- umiejętne łączenie i realizacja wieloletnich programów mogących skutecznie i na bieżąco realizować przyszłe potrzeby;
- racjonalne wykorzystanie środków z przeznaczeniem ich na rozwój energetyki;

- możliwości współpracy z innymi państwami w celu zapewnienia sobie dostępu w poszukiwaniu nowych surowców energetycznych, ich eksploatacji i rozwoju sieci transportowej i magazynowej.

Szczególnie istotne dla rozwoju bezpieczeństwa energetycznego państwa pozostaje jego przystąpienie do struktur Unii Europejskiej. Członkostwo w strukturach UE otwiera przed państwem nie tylko nowe możliwości rynku zbytu oraz źródeł finansowania rozwoju ale przyczynia się także do zdynamizowania procesów modernizacyjnych w krajowej energetyce przy jednoczesnym wzroście bezpieczeństwa i stabilności dostaw energii. Przyjmując nowe normy prawne UE ma na celu zapobiegać negatywnym skutkom występowania braków paliw energetycznych a także nakłada obowiązek modernizacji istniejących energetycznych linii przesyłowych. Prawo to przyjmuje również określone reakcje w sytuacjach ogłoszenia stanu nadzwyczajnego gdy np. pojawiają się braki gazu w danym kraju lub regionie. Bezpieczeństwo dostaw energii w UE już od dawna przestało być wyłącznie kwestią ekonomiczną stając się strategicznym elementem polityki wewnętrznej i międzynarodowej. Dominującym dostawcą pozostaje ciągle Rosja, która dzisiaj uważana jest za kraj niestabilny politycznie i wykorzystujący swoją potęgę surowcową do budowania międzynarodowej pozycji politycznej i gospodarczej. Analizując więc pozycję polityki bezpieczeństwa energetycznego UE, należy mieć na względzie nie tylko samą wielkość uzależnienia UE od importu surowców energetycznych, ale także zagrożenia związane ze źródłem pochodzenia tego importu.

Dokonanie jednak obiektywnej diagnozy bezpieczeństwa energetycznego i jego efektywności jest zadaniem trudnym ponieważ w sektorze tym zachodzą bardzo dynamiczne zmiany zarówno systemowe jak i technologiczne. Rozwój sektora energetycznego w głównej mierze kształtowany jest przez czynniki makroekonomiczne. Stąd też poszczególne państwa czy związki krajów jak np. Unia Europejska dążą do zróżnicowania źródeł zakupu nośników energii starając się nie kupować od jednego eksportera więcej niż 30% nośnika energii. Tak prowadzona polityka energetyczna państwa zapobiega zawirowaniom zarówno politycznym jak i gospodarczym i co najważniejsze umożliwia prowadzenie elastycznej, ekonomicznej racjonalnej polityki energetycznej.

Z drugiej strony problematyka bezpieczeństwa społecznego, która od wieków utożsamiana jest z bezpieczeństwem socjalnym oznacza pewność do słusznej egzystencji i rozwoju człowieka w szerokim rozumieniu. Realizowana przez państwo powinna sprzyjać emanowaniu odczucia bezpieczeństwa społecznego przez ludność. Zasadne więc wydaje się stwierdzenie, że poziom bezpieczeństwa socjalnego obywateli jest tym większy, im państwo większą wagę przywiązuje do swojej funkcji opiekuńczej realizowanej głównie przez środki budżetowe. Dynamika współczesnych zjawisk i procesów społeczno-gospodarczych związanych z procesami integracji i globalizacji oraz rozwój nowoczesnych form polityki bezpieczeństwa energetycznego powodują, że podejście do bezpieczeństwa socjalnego ulega i będzie ulegać ewolucji. Uwarunkowania współczesnego państwa wskazują nierozzerwalny związek zachodzący między bezpieczeństwem socjalnym a ekonomicznym stanowiącym jeden z elementów składowych bezpieczeństwa energetycznego. Procesy integracyjne i

globalizacyjne, w których uwidacznia się znaczenie handlu zagranicznego i współpracy międzynarodowej generują wzrost zagrożeń o charakterze ekonomicznym. Obecne zagrożenia społeczne odnoszą się do wszystkiego co zagrażana życiu i zdrowiu, tożsamości narodowej społeczeństw, bezpieczeństwu socjalnemu i publicznemu. Dlatego w celu zaspokojenia wszystkich ważnych potrzeb społecznych państwo powinno prowadzić działania planowe. W warunkach gospodarki rynkowej odpowiedzialność za bezpieczeństwo energetyczne musi być odpowiednio rozłożona na organy rządowe, operatorów systemów sieciowych oraz innych uczestników rynków paliw i energii. Jasne zdefiniowanie ról oraz określenie odpowiedzialności wszystkich uczestników rynku ma decydujące znaczenie dla zabezpieczenia sprawnego funkcjonowania polityki państwa zarówno w wymiarze energetycznym jak i społecznym.

*

Dążenie do osiągnięcia stanu bezpieczeństwa energetycznego, które umożliwi zachowanie stabilności społecznej staje się priorytetem dla współczesnego państwa. Nie tylko bowiem czynniki globalne determinują rynek surowcowy ale również te o charakterze regionalnym, które wynikają z uwarunkowań geopolitycznych, infrastrukturalnych czy społecznych. Współczesne państwo pełniąc wiele funkcji niejednokrotnie ugina się pod ich nadmiarem. Trudno jednak zakwestionować rolę państwa w organizowaniu efektywnie funkcjonujących systemów politycznych, gospodarczych, społecznych czy energetycznych. Swoistą rolę w tym odgrywa bezpieczeństwo energetyczne i socjalne, które nierozdzielnie utożsamia się z bezpieczeństwem publicznym, spokojem społecznym czy kulturą życia zbiorowego. Bezpieczeństwo energetyczne i jego wpływ na bezpieczeństwo socjalne to określenie miejsca i roli państwa w tych obszarach oraz wskazanie i stworzenie efektywnych warunków umożliwiających skuteczne działania instytucji państwowych w tych obszarach. Większość współczesnych państw nie jest w stanie osiągnąć pełnej samowystarczalności energetycznej wszystkich surowców tak aby wystarczyły one na wewnętrzne jego potrzeby a tym samym zapewniły bezpieczeństwo socjalne jednostki. Proces tworzenia dobrobytu społecznego musi zawierać czytelne rozwiązania, które nie będą barierą dla jednostek w realizowaniu ich potrzeb rozwojowych w powiązaniu płaszczyzny społecznej jak i energetycznej państwa. Główne wyzwania stojące przed polityką społeczną na progu XXI wieku to nie tylko te związane z sytuacją demograficzną, pracą czy zapewnieniem wszystkim obywatelom środków na zaspokojenie podstawowych potrzeb umożliwiających gwarantowanie każdemu możliwości uczestniczenia w życiu społecznym, ale również te, które generują dla tej polityki nowe wyzwania. W dzisiejszych czasach przemiany zachodzące w Europie Środkowo-Wschodniej nabierają znacznego przyspieszenia po rozpoczęciu procesów transformacji w tym regionie. Z tego punktu widzenia w zachodzących procesach integracji i globalizacji niezbędne wydają się działania zmierzające do zrównoważenia rozwoju polityk zajmujących się bezpieczeństwem energetycznym poprzez, które nastąpi polepszenie statusu społecznego jednostki. Jednym z ważnych pytań, które stawiają sobie osoby zajmujące się tymi zagadnieniami jest pytanie o możliwości efektywnego wpływu bezpieczeństwa energetycznego na bezpieczeństwo socjalne Polaków. Udzielenie jednoznacznej odpowiedzi na tak postawione pytanie w

procesie zachodzących procesów integracji i globalizacji wydaje się zasadniczo niemożliwe. Taka bowiem ocena jest w dużym stopniu uwarunkowana perspektywą z jaką patrzy się na politykę energetyczną i politykę socjalną oraz oczekiwaniami z nią związanymi. Dla jednych kluczem do rozwiązywania problemów społecznych pozostaje ciągle dobra polityka gospodarcza. Im będzie ona lepsza tym skala i natężenie problemów oraz kwestii społecznych będzie mniejsze, a tym samym słabsze zapotrzebowanie na jakiekolwiek działania władz publicznych w sferze socjalnej. Z drugiej strony to właśnie gospodarka rynkowa jest jednym z głównych źródeł powstawania kwestii społecznych a ich rozwiązywanie jest niemożliwe bez dobrze rozbudowanej polityki społecznej. W praktyce uwzględnienie tych dwóch odmiennych punktów widzenia pozwala lepiej zdać sobie sprawę ze znacznego zróżnicowania celów stawianych zarówno przed polityką energetyczną jak i polityką socjalną. Zwolennicy opcji liberalnych wychodzą ze stwierdzenia, że im niższe koszty pracy, tym większa szansa przetrwania w zglobalizowanej gospodarce. W tym kontekście można mówić o tzw. dumpingu socjalnym, pod którym to pojęciem rozumie się przede wszystkim celowe zaniżanie standardów socjalnych przez niektóre kraje dla wzmocnienia ich pozycji konkurencyjnej. Pocieszeniem dla obrońców polityki społecznej wydaje się stwierdzenie, że klasyczny dumping socjalny nie ma jeszcze miejsca w gospodarce światowej a standardy światowe w większości przypadków są stosunkowo odporne na próby ich obniżania.